

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

ZÖLDSÉGTERMELÉSÜNK A SZÁMOK TÜKRÉBEN

SZIKSZAI ISTVÁNNÉ

A korszerű táplálkozás, a fogyasztói szokások átalakulásának hatására a zöldségfélék termelési szerkezetében, volumenében jelentős változás következett be. A lakosság ellátása, a feldolgozó ipar és exportlehetőségeink igényeinek kielégítése fokozott követelményeket támaszt a hazai zöldségtermeléssel szemben. A lakosság ellátása összvolumenében biztosított, a választék bővítése, a jó minőségű és egyenletes áruterítés problémájának megoldása továbbra is fontos feladat. A feldolgozó ipar nyersanyagbázisa a mezőgazdasági nagyüzem. A nagyüzemi árutermelés növelése mennyiségileg és minőségileg az anyagi-műszaki ellátottság fejlesztését követeli. A fejlesztési célok megvalósításához azonban az ágazat jövedelmezőségét biztosítani kell. A tanulmány feltárja az ágazat termelésének, felhasználásának sajátos problémáit, amelyek ismerete a fejlesztési célkitűzések megvalósításához elengedhetetlenül szükséges.

A ZÖLDSÉGTERMELÉS SZEREPE

A zöldségfélék termelése, fogyasztása és ipari feldolgozása között évek óta feszültségek mutatkoznak. Az elmúlt évben a szeszélyes időjárás következtében a választékban, az idényszerűségben és néha egyes zöldségfélék mennyiségében is az átlagosnál jóval nagyobb ingadozások jelentkeztek. A lakosság friss zöldségfélével való ellátása kedvezőtlenül alakult és a legtöbb zöldség fogyasztói ára emelkedett. Pedig ma már a korszerű táplálkozás egyre inkább a kalóriaszegény, de vitamindús és ásványi anyagokat is tartalmazó zöldség- és gyümölcsfélék fogyasztásának irányába terelődik. Ez a körülmény nemcsak a hazai szükségleteket módosítja, hanem külkereskedelmünk feladatait is jelzi.

A legtöbb zöldségféle termelésére hazánkban kedvezőek a talaj- és éghajlati viszonyok. A termeléssel szemben támasztott követelmények — a lehetőségek figyelembevételével — a következőkben foglalhatók össze: Zöldségtermelésünknek biztosítani kell a lakosság, a feldolgozó ipar

és az export szükségleteinek kielégítését elegendő mennyiségben, megfelelő választékban, jó minőségben és az év minél hosszabb időszakában.

Jelenleg ezek a követelmények még nem valósíthatók meg, ezért központi határozatok támogatják a zöldségtermelés fejlesztését.

A következőkben néhány olyan — statisztikai adatokkal bemutatható — körülményre szeretném felhívni a figyelmet, amelyek azt bizonyítják, hogy a zöldségművelés termelési, felhasználási és ezzel együtt fejlesztési problémái sokrétűek, több oldalról közelíthetők, és természetesen a közelítés szempontjából eltérőek lehetnek a megoldás formái is.

A TERMELÉS ALAKULÁSA, A FEJLŐDÉS IRÁNYA

Zöldségtermelésünk az 1950—1960. évek között a kétszeresére emelkedett. 1960 után a növekedés üteme mérséklődött ugyan, de évi átlagban 2—3 százalékkal nőtt. A termelés volumenének emelkedése az első időszakban a területnövekedésből adódott, később a fejlődésben döntő szerepet az átlaghozamok kaptak. Számszerűen kifejezve a termelési volumen (változatlan áron számított) növekedésének összetevőit az 1960. és 1976. évek között a következőkben állapíthatjuk meg:

	Index (1960=100)
Területváltozásból	13
Hozamváltozásból	95
Struktúraváltozásból	28
Összesen	136

A bemutatott időszakban a 13 százalékos növekedési hányad kereken 13 000 ha területet jelentett. Változatlan hozamok mellett tehát a termelési volumen minden 1%-os emelkedéséhez 1000 hektárral kellett volna a zöldségtermelő területet növelni. (A szántóföldi zöldségterület az 1960. évi 101,7 ezer ha-ról 1976-ban 114,5 ezer ha-ra nőtt.) A növekedésben legnagyobb súllyal a hozamváltozás szerepelt.

Néhány fontosabb zöldségféle termésátlagának alakulása a szántóföldi termelésben az

	1961—1965.	1966—1970. években, q/ha	1971—1975.
Paradicsom	143,6	187,5	224,8
Zöldpaprika	123,1	129,5	109,7
Zöldborsó	26,8	38,0	59,2
Fejeskáposzta	161,4	187,3	184,2
Vöröshagyma	100,5	135,9	147,2

Az átlaghozamok növelése továbbra is szükséges, mivel az utóbbi években elért nagyobb termésátlagok ellenére nemzetközi viszonylatban elma-

radtunk olyan európai országok mögött, mint Ausztria, Belgium, Dánia, Hollandia, Franciaország, vagy Bulgária és az NDK.

A hozamok emeléséhez jó minőségű és kiváló fajtájú vetőmagvakra, szaporítóanyagokra, megfelelő tápanyag-utánpótlásra, öntözésre és gépesítésre van szükség.

Példának említem, hogy a két legfontosabb növényünk: a búza és a kukorica termelésében akkor és azóta érjük el a kimagasló eredményeket, amikor a fenti feltételeket szakértelemmel és szervezettséggel alkalmazzuk. (Hozzá kell tenni, hogy külföldről adaptált technológiák, gépek és vetőmagvak segítségével.) A búza és a kukorica együttes területe szántóföldünknek több mint felét foglalja el és az eredmények alapján a befektetések hasznosnak bizonyultak. A zöldségfélék termelése egyrészt kisebb területen folyik, másrészt sokféle növényből tevődik össze, így sok és különböző gépekre, technológiákra lenne szükség. A fejlesztés útja feltehetően csak az lehet, hogy valamilyen fontossági sorrend szerint biztosítsuk a feltételeket.

A fontossági sorrend, vagy a kiemelt zöldségfélék termelésének előtérbe helyezése, területének növelése változást jelent a zöldségtermelés alakulásában. Az elmúlt 17 év alatt a struktúraváltozás 28 százalékkal járult hozzá a volumennövekedéshez.

1960 után elsősorban a konzervzöldségek területe és hozama nőtt. A korábbinak a többszörösét termeljük az utóbbi évek átlagában zöldpaprikából, zöldborsóból, vöröshagymából, több mint kétszer annyit paradicsomból, uborkából és zöldbabból. Változatlanak mondható a káposztatermelés, míg a dinnyefélék termelése visszaesett.

A struktúraváltoztatás két oldalról indulhat. Egyrészt a termelők részéről, amikor a biztonsággal termelhető és megfelelő jövedelmezőséget biztosító zöldségféléknek adnak elsőbbséget, ezekből növelik termőterületeiket. De a struktúraváltoztatásra irányuló igény a fogyasztók, illetve felhasználók részéről is jelentkezik. A feszültséget általában az eltérő érdekek élezi ki. Struktúraváltozás alatt szorosabban a termékek közötti arányeltolódást értjük. A zöldségtermelésben azonban adódnak más jellegű összetétel-változások is. Feltétlenül szólni kell itt az *idényszerűségről*, vagyis arról, hogy hazai termelésünkben még mindig kevés a korai és a kései zöldségfajták termelése. Legjellemzőbben ezt az üvegházi és fólia alatti termesztésre vonatkozó adatok bizonyítják. A szántóföldi, valamint az üvegházi és fólia alatti zöldségtermő terület alakulása:

	Szántóföldi	Üvegházi terület, ha	Fólia alatti
1950	79 582	.	.
1960	101 664	12	—
1965	118 084	12	7
1970	116 987	31	181
1975	113 551	53	365
1976	114 461	53	370

Az üvegházi és a fólia alatti terület — a fővetésű szántóföldi területhez képest — elenyészően csekély, az utóbbi években alig változott. Az üvegházi termelés viszonylag nagy beruházási igénye miatt még az elő- és utószezonban elérhető magas értékesítési árak mellett sem tűnik jövedelmezőnek, nagyobb területen munkaerőgondok is jelentkeznek. A szántóföldi termelés — elsősorban a nagyüzemekben — a legfontosabb talajmunkák gépesítését teszi lehetővé és általában jobban megfelel a nagyüzemi feltételeknek.

További strukturális megoszlásra utal az a körülmény, hogy a szántóföldi termelés mellett *más művelési ágakban, köztesként, elő- és utónövényként* és főleg *házikertekben* is termelnek zöldséget.

A zöldségfélék termelésének alakulása:

	Szántóföldön	Egyéb művelési ágban 1000 tonna	Együtt
1960	1015	358	1373
1965	1067	413	1480
1970	1085	432	1517
1975	1133	499	1632
1976	1150	510	1660

A fenti adatok arra hívják fel a figyelmet, hogy a termelés technológiájában, így a fejlesztés lehetséges módozataiban is $\frac{2}{3}$ — $\frac{1}{3}$ arányban eltérő körülményekkel kell számolni. Mindenesetre úgy tűnik, hogy a nagyobb arányt képviselő szántóföldi termelés fejlesztése az elsődleges, míg az üvegházi, fólia alatti és más művelési ágakban termelt zöldségféléknek kiegészítő, idény- és választékbővítő szerepet szánva a szántóföldi termeléstől elkülönített fejlődési irányt kell szabni. Ezt indokolja az is, hogy a mezőgazdasági nagyüzemek zöldségtermelésének alapja a szántóföldi termelés és az egyéb művelési ágakban — elsősorban kertben — csaknem kizárólag a kisüzemek termelnek.

A nagyüzemi termelés aránya a zöldségtermelésben:

	Összesen		A szántóföldi termelésben	
	1000 tonna	%	1000 tonna	%
1960	644	46,9	595	58,6
1965	950	64,2	858	80,4
1970	906	59,7	868	80,0
1975	895	54,8	861	76,0

A nagyüzemi termelés fő jellemzője az árutermelés. Egyetlen nagyüzemtől sem lehet elvárni azt, hogy a zöldségfélék széles skálájának termelésével foglalkozzon, időben szakaszos termelésre rendezkedjen be és erőforrásait szétaprózza. A nagyüzemek zöldségtermelésében csakis az üzemenkénti specializált termeléssel célszerű számolni. Nem véletlen, hogy a mezőgazda-

sági nagyüzemek szívesebben kötnek szerződést a konzerv- és a hűtőiparral, mert így termékeiket nagy tömegben, viszonylag rövid idő alatt és biztonsággal tudják értékesíteni. A lakosság friss zöldségfélével való folyamatos ellátását még a város környéki gazdaságok sem tudják rugalmasan biztosítani.

A *kisüzemi zöldségtermelés* differenciált. A ház körüli kertekben a lakosság elsősorban saját háztartási szükségleteinek kielégítésére termel. Az ilyen jellegű termeléstől nem remélhető annyi termékvolumen, amennyivel javítani lehetne a nem mezőgazdasági termeléssel foglalkozó népesség zöldségellátását. A kistermelők közül azok, akik piacra is termelnek, elsősorban saját jövedelmüket akarják növelni. Ebből a szempontból érzékenyen reagálnak a keresletre (beleértve az értékesítési nehézségeket is), az árakra és minden pénzügyi intézkedésre. A kisüzemek — éppen méreteiknél és gyorsabb alkalmazkodóképességükknél fogva — képesek kisebb volumenű választékfajták termelésére is, azonban a felvásárló kereskedelemnek állandóan kis tételű, vegyes összetételű áruval kell foglalkoznia.

Úgy tűnik, hogy eddig nem találtuk meg a termelők és fogyasztók közti közvetítő kereskedelemnek azt a formáját, amely mindkét üzemtípus különböző sajátosságával számolva harmonikusan tudná bonyolítani a felvásárlást és elosztást. Jelenlegi viszonyaink között — véleményem szerint — ez nem is annyira szervezési kérdés, mint inkább szállítási, tárolási, hűtőház-kapacitási probléma.

A ZÖLDSÉGTERMÉS FELHASZNÁLÁSA

Az utóbbi években kialakult arányok szerint a megtermelt friss zöldségféléknek fele a belföldi lakosság ellátását szolgálja, másik fele ipari feldolgozásra és exportra kerül. A zöldségtermés felhasználása:

	A lakosság fogyasztása (saját termelésű és vásárolt)	Az ipari fel- dolgozás	az összes termés %-ában	
			Az export	A takarmányo- zás és a vesz- teség
1960	60,3	19,4	7,6	12,7
1965	49,7	26,1	9,6	14,6
1970	52,0	36,0	4,9	7,1
1975	50,6	40,7	4,2	4,5

A korszerű táplálkozás normái szerint egy felnőtt embernek évi 130—140 kg zöldséget kellene fogyasztania. Ezt a normát az európai országok közül csak Franciaországban, Belgiumban és Bulgáriában közelítik meg. Hazánkban az egy főre jutó fogyasztás évek óta egy szinten, 84—85 kg/fő körül mozog.

Az összes fogyasztásból a zöldségkonzervek súlya az 1970—1975. évek között is mindössze 10—12 kg volt. A friss zöldségfélék iránti igény nemcsak az esetleg nagyobb vitamintartalom miatt magasabb, hanem a kialakult

fogyasztói szokások miatt is. A zöldségkonzervek felhasználása inkább a közétkeztetésben általános, a családi háztartásokban nagyobb mértékben csak néhány zöldségkészítmény terjedt el, mint pl. a paradicsomsűrítmények és a savanyúságok.

A lakosság ellátását tehát „összességében” a termelés bőven fedezi. A hiányok idényszerűen jelentkeznek. Az idényszerűség feloldásának egyik módja az üvegházi és fólia alatti termelés kiterjesztése. Másik megoldásként a hűtőházi kapacitás (a mélyhűtött áruk kedveltek) bővítése jöhetne szóba. Legnehezebben járható út a fogyasztói szokások megváltoztatása (többek között a zöldségkonzervek viszonylag magas fogyasztói ára és a készítmények egyéni ízléshez nem igazítható készítési módja miatt sem).

Jelenlegi körülményeink között reálisan csak a korai és a kései fajták termelésének bővítésével számolhatunk a frisszöldség-idény meghosszabbításánál. A főidényben jelentkező ellátási zavarok az ipari feldolgozással függnek össze.

Az 1960-as évek körül kialakult zöldségtermelési színvonalunk és a kedvezőnek ígérkező exportlehetőségek következtében erőteljesen fejlesztettük az ipari feldolgozókapacitást. A tartósító ipar bruttó termelése 1975-ben 256%-kal haladta meg az 1960. évit. Főzelékkonzerv-gyártásunk az 1960. évi 44,3 ezer tonnáról 236,6 ezer tonnára, savanyúságkészítményeink (savanyúkáposzta nélkül) 19,3 ezer tonnáról 118,7 ezer tonnára nőttek. A fejlődés ellenére az ipar kapacitáskihasználása nem volt teljes és zökkenőmentes. Különösen azokban az években, amikor a zöldségtermelés visszaesett vagy az időjárás miatt az érési időszak eltolódott. Néhány konzervzöldség esetében ezekben az években állandóan központi intézkedésekre került sor, hogy a lakosság ellátása is folyamatos legyen. Úgy tűnik, hogy az 1967–1969. években jelentkező zöldségvolumen további növekedésére számítva a feldolgozó ipart jobban fejlesztettük, az 1970. év után pedig zöldségtermelésünk növekedési üteme lelassult.

Mint az előzőkből már kitűnt, a feldolgozott zöldségféléknek csak kisebb hányada kerül belföldi fogyasztásra. Az utóbbi évek átlagában a tartósítóipari készítményeknek csaknem 80%-át exportáltuk. Ez az arány jelzi az ipari feldolgozás népgazdasági jelentőségét. Amennyiben exportunk a további években is biztosítottnak látszik, akkor ezt a termelésfejlesztés egyik kiindulópontjának tekinthetjük. Ebben az esetben a külföldön keresett termékek alapanyag-termelését kell elősegíteni és gyorsítani. A zöldségkészítmények mellett friss formában is exportálunk zöldségfélét:

	Friss zöldség- és főzelékfélék	Zöldségkészít- mények
	exportja, 1000 tonnában	
1960	85,1	124,3
1965	105,0	262,8
1970	62,1	393,9
1975	62,9	520,0

Az adatok világosan bizonyítják azt a kedvező körülményt, hogy zöldségféléseink exportjában egyre nagyobb — az utóbbi 5—6 évben döntő — súlya volt a feldolgozott termékeknek. 1975-ben devizaforintban számítva főzelékkonzervekből, paradicsomkonzervből és savanyúságból hozzávetőlegesen ugyanannyi értéket tudtunk elérni exportunkban, mint nyers-hús- vagy borkivitelünkéből. Néhány élelmiszeripari anyag, élő állat és élelmiszer kivitelének értéke 1975-ben:

	millió Df
Nyershús	1179
Vágott baromfi	925
Vágómarha és borjú	661
Szőlőbor	1019
Gyümölcskonzerv	374
Főzelékkonzerv	698
Paradicsomkonzerv	131
Savanyúság	339

*

A megtermelt zöldségféléknek csak felét fogyasztja el a lakosság, és mivel a lakossági fogyasztásnak jó részét a termelők saját termeléséből fedezik, a belföldi fogyasztási igény az összvolumen növelését nem igényli.

A lakossági fogyasztás minél szélesebb idényben biztosított egyenletes áruterítést kíván meg; ezen belül jó minőségű, megfelelően szállított és kínált termékeket, lehetőleg bő választékot is.

Ha csak a belföldi fogyasztás előzőekben vázolt igényét akarjuk biztosítani, akkor egy-egy zöldségféle termelési határát szűkíteni, a választéki és minőségi követelményeket pedig előtérbe kell helyezni.

Amennyiben exportunk megtartására vagy növelésére törekszünk, a nagyüzemi ártermelésnek kell minél nagyobb lehetőséget biztosítani. Ipari feldolgozás csak nagyüzemi termelés mellett eredményes és megfordítva: nagyüzemi termelés csak megfelelő ipari háttér mellett biztonságos.

A nagyüzemi termelés a jelenleginél sokkal jobb anyagi-műszaki bázist igényel. Ugyanakkor számolni kell azzal, hogy a nagyobb anyagigényesség a termelési költségeket növeli. Ha pedig nem tudjuk megoldani az ágazat jövedelmezőségét a mezőgazdaságban, a fejlesztés nem biztosítható.

Végül megfontolandó, hogy egyidőben törekedjünk a lakossági ellátás gyors javítására és a feldolgozó ipar — ezen keresztül az export — nyersanyagbázisának növelésére.

Под влиянием современного питания, преобразования потребительских привычек в производственной структуре, объеме производства овощей наступило значительное изменение. Снабжение населения, обеспечение перерабатывающей промышленности и обеспечение спроса экспорта предъявляет повышенные требования к отечественному овоще-

водству. В объеме снабжение населения обеспечено, но дальнейшей важной проблемой является расширение ассортимента, решение проблемы качественного и сбалансированного товарного производства. Крупные сельскохозяйственные предприятия являются сырьевой базой перерабатывающей промышленности. Повышение производства товарной продукции в крупных предприятиях требует количественного и качественного совершенствования материально-технического снабжения. В тоже время для осуществления целей развития нужно обеспечить доходность отрасли. В работе вскрываются те своеобразные проблемы производства отрасли, использования продукции, знание которых обязательно необходимо для осуществления целей развития.

As an effect of modern nutrition and changes in consumer behaviour there have been a major shifts in the production structure of vegetables and also in its volume. Supplying the population and meeting the requirements by the processing industries and export markets set up higher requirements to domestic vegetable growing. The required volume for supplying the population is assured. However, widening the choice, improving the quality and an equal distribution of the produce still present problems to be solved. The raw material base of the processing industries is constituted by large-scale agricultural enterprises. A quantitative and qualitative improvement of the large-scale commodity production requires a development of the technological basis. However, in order to realize development objectives the profitability of the branch has to be assured. The study opens un specific problems in the production and utilization of the branch. Dealing with these questions is inevitable if development objectives are to be met.

egyik
vényk
ténye
ben k
nálás:
szemp
típusú
jektív
jektív
hetősé
kívül
tetünk

A
vezésbe
azonban
is: a lin
lező, de
szigorú
csupán.
sági, ma
lehet es:
rációkut
oldásán
A l
mindegy
lineáris,